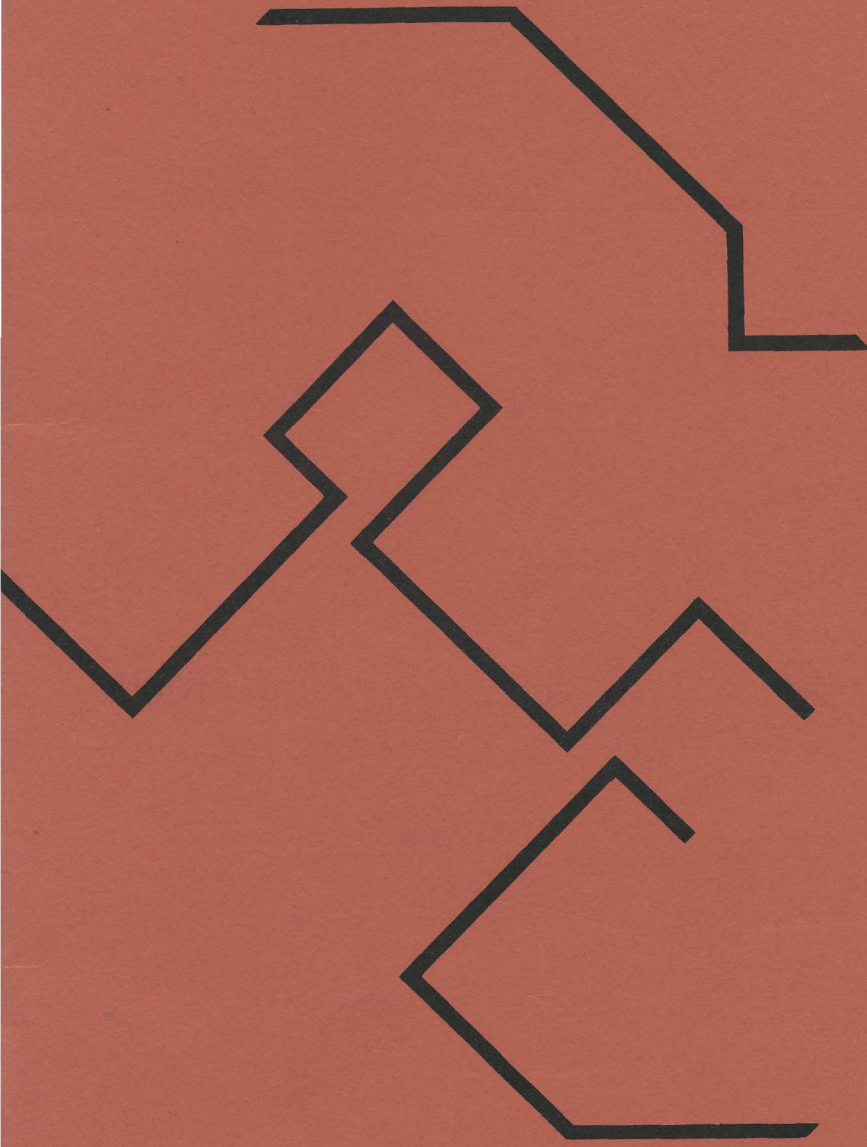

1980

ajakiri

ajakiri

Toimetus ja talitus:

A J A K I R I

2661 Kingston Rd.
SCARBOROUGH, Ont.
M1M 1M3 CANADA

Nr. 3 (26) toimetanud:

Vello Salo (tegevtoime-
taja, tel. (416) 265-2458)

Vello Soots
Henno Sillaste
Heino Jõe
Käbi Lökk
Lembitu Ristsoo

Tiit Telmet (kujundus)
Tõnu Mägi (talitus)

Aastatellimine (6 numbrit):
U\$ 12.- (Kanadas C\$ 13.-)
Selles hinnas ka õhuposti-
kulu ülemeremaadesse.

Esindus Skandinaavias:

Enno Klaar
Grindsgatan 52/I
S - 116 57 STOCKHOLM
Tel. 08 - 42 45 59

(Aastatellimine: rkr. 50,
postgiro nr. 12 77 47 - 4
Stockholm.)

Esindus Austraalias:

Tiia Raudma
11/19 Waruda Street
KIRIBILLI NSW 2061
Tel. (02) 929 - 4726

(Aastatell.: A\$ 10.-)

- 1 Rootsi „ime“
- 2 Noor Eesti ... (Lugeja veerg)
- 3 ... ja „Noor-Eesti“ (Toim. veerg)
- 4 Ja langes üks täht / S. Luige-Kuriste
- 5 Langes üks täht / Marie Under
- 6 5. soome-ugri kongress / F. Oinas
- 8 Elmar Maripuu
- 9 „Südmused sureval planeedil“
- 10 Laul kodumaale / Elmar Maripuu
- 12 Noorusele / J. Linnankoski
- 14 ESTO-kilde
- 15 „Oma Poiste“ triumf / H. Liitoja
- 16 Public letter to Tim Bates / K. Aun
- 18 Näod / mü 80
- 20 Tänavune mü
- 22 Ülo Vooglaiu juhtum / T.P. Park
- 24 Keelekarastust puuanumatest (H. Jõe)
- 26 60-ndate aastate poisid / I. Mikiver
- 28 Talgud Kotkajärvel
- 29 Meie matsid / Kristjan Krihvel
- 30 Moonutatakse kuritahtlikult tegelikkust
- 32 Väike metrooloogia / Vello Salo
- 34 Eestlaste eeskujuga (Dagens Nyheter)
- 35 Alternatiiv / Peeter Sepp
- 36 Teateid: mü 80

KLENK 80

Kes ei mäletaks seda massiivset poleemikat, mida mõned eesti lehed on avaldanud viimase nelja aasta jooksul Rootsi kui võimaliku — ei, hoopis võimatu! — ESTO 80 pidamise paiga vastu? Rootsi valitsus olevat hirmul suure naabri ees ja tegevat eestlaste üritusele igasugu takistusi; polevat vabadust, ruumi, raha, tegijaid ja mida kõike veel. Paistis, et Rootsi ei kõlba kuhugi, ESTO jaoks ja üldse.

Agas enneaegselt, juulis juhtus ime: ESTO 80 õnnestus üle ootuste hästi. Organisatsioon tõhus: tuhat rahvuslippu andsid Stockholmile eestlaste pidulinna ilme, noored „olid kohal” palju nähtavamalt kui varem, rongkäik võimsam kui mujal.

Kardetud oli eriti ESTO 80 välispoliitilist väheütlevalt, kui see Rootsis peetakse. Ime siingi: rootsi meedia pühendas eestlaste üritusele rohkelt tähelepanu, Saksamaal ja Sveitsis kirjutati. Ja kodumaal tunti rõõmu nii lähedal toimuvast pidustusest.

Ent siin kerkivad ka küsimused. Esiteks: kas ikka juhtus ime — või on asi hoopis nii, et kui eestlased eelmistest ESTO-dest õpivad ja käed tõsiselt külge panevad, on hea edu tagatud? Edasi: muidugi tuleb meil enestel eesti trummi taguda. Agas kas pole lihtlabane enese petmine arvata, et „suured” sellepärast „väikeste” heaks sõrmegi liigutavad? See jah oleks tõeline ime. Või mis praktilisi tagajärgi on toonud meie omast võrratult suurem publitsiteet Ungari, Poola, Tsehhoslovakkia või Afganistani asjus?

Ei: ESTO on suursündmuseks eelkõige eesti rahvale kui tervikule. Me oleme, elame, laulame, võitleme oma õiguste eest, arendame edasi oma isade kultuuripärimust. Jah: julgemaks sammumiseks tulevikku andis see ESTO vägeva annuse vaimustust, mille tähtsust oleks raske üle hinnata.

Agas juba hüüavad pasunad järgmise ESTO vastu. Austraalias? Kauge, kallid, välispoliitiliselt vähepakkuvad... Kuid küsimus: kas on tark tegu, jälle hakata üht ESTO-t ette maha matma? Targem oleks mõtleva hakata, kuidas Sydneyst nädalaks ajaks eesti linn teha — nagu juhtus Stockholmiga mälestamisväärsel aastal 1980. Austraalia eestlastele oleks ESTO kordumatuks võimaluseks eestluse elustamisele seal. Või on see meile ükskõik?

Saadán Teile Johannes Linnankoski lühipala „Noorusele" oma tõlkes soome keelest. Minu arvates see on üks kauneimaid ülemlaule noorusele, mida ma tunnen. Mõtlen, et see sobiks „Aja Kirjale".

Felix Oinas, Bloomington, Ind.

Viimane „Aja Kirja" number (1/80) oli hea — löövad, lühikesed, päevakohased artiklid. Keeleveerg koos joonistustega (kelle joonistused?) leidliku sihiasetusega. Poliitrist-sõnaluuletus „Sees ja väljas" on vaimukalt koostatud, vajanuks küll rohkem poetilist lihvi, aga eks siis kannatanuks jälle mõttetihe sisu.

T.J., USA

ESTO-1 ja maailmalaagris enne ESTO-t rääkisid eesti noored Rootsist nii kergelt ja lihtsalt rootsi keelt omavahel, et jäi mulje, nagu oleks rõhuasetus eesti keelele, mis meil Kanadas on, seal hoopis teisiti. Peamiseks põhjuseks näib olevat, et vanemad ei ole lastele korralikku eesti keele oskust õpetanud. Sellest oli kahju, sest ka Kanada eesti noortega koos olles nad rääkisid omavahel ikka rootsi keelt — võibolla küll ka sellepärast, et nad ei oska enam eesti keelt. Kas eestlased Rootsist hakkavad varsti minema sama teed nagu iirlased, kes käivad iirlaste koosolekutel, olgugi et ei oska enam iiri keelt? Või nagu sakslased ingliskeelsel *Oktoberfestil*?

J.J., Toronto

Soovin teile jõudu, aega ja edu, iseäranis „Aja Kirja" ilmutamise jätkamisel (küll ihkaks näha värskemaid numbreid...)

M.T., Tallinn

Maripuu „Sündmused" haarasid Toronto nooremad vaatajaskonda. Ma seda ise ei oodanudki, olgugi et tassisin kaks juhuslikult ettejuhtunud sõpra sinna, kes palju eesti teatrit ei vaata, sest nad ei arva endal olevat küllalt tagapõhja eesti klassikute nautimiseks. Maripuu tükk oli aga neile täiesti kaasaegne, arusaadav ja nauditav. „Kui niisuguseid tükke oleks rohkem, võiks ka eesti teatris käia," oli nende arvamine.

T. M., Toronto

Pärast tänavust ESTO-t, mis tõi esile palju eesti noori, on päris sobiv moment nendest eraldi kõnelda. Üks AK sõpru, professor Felix Oinas, saatis meile juba enne ESTO-t pala, mida pidas tulusaks lugemiseks tänapäevalgi. Toimetusele näib küll, et „Noor-Eesti” liikumise kaasaegne Linnankoski (1869-1913) tohiks vähemalt Ameerika mandril üleskasvanud eesti noortele tunduda õige kaugena. Kuid miks mitte jätta otsus lugejate hooleks? Eriti kuna pärast ESTO-t külastas Torontot ja AK toimetust meie noor näitekirjanik Elmar Maripuu, kes laulis sisse omaloomingulise „Laulu kodumaale”, mille toome selles numbris võrdluspalaks. Aga kas on palju neidki väliseesti noori, kes saavad end identifitseerida temaga? Ka selles asjas ootame lugejate reaktsioone.

Oma asjus: kolmas number alles septembris — kas see pole kole? On küll, kuid esialgu oleme päris julged lubama, et kavatses kuus numbrit tänavugi ilmuvad, niisiis hakkame kolmeks kuuks koguni kuukirjaks...

Keeleveeru illustraatoriks (1/80) oli Annaliisa Luik Torontost, kellelt loodame kaastööd tulevikuski. Keeleveeru asjus oleks toimeetus tänulik ettepanekute eest: mis on praktilised keeleprobleemid meie lugejate miljões? Katsume neid siis üheskoos jõudumööda lahendada. Muide; seisukohavõtted on teretulnud ka telefoniteel (number kaanel; eelistatavalt siiski enne keskööd...)

Olgugi et nukrust pole toimetuses tuntud, oleme tänulikud julgustavate lugejakirjade eest (vt. AK 2/80:2). Igatahes tunneme rõõmu ka kriitikast. On tore, kui lugejakirjad pikemad-põhjalikumad on, kuigi meie ruum lubab ehk ainult lühikesi väljavõtteid tuua, eriti kui kirju on rohkem. Ja jälle: nii kiitus kui laitus on teretulnud ka telefonis, mis võtab märksa vähem aega kui kiri, eriti meie streigirikkal ajal, mis on süüdi ka käesoleva numbri hilinemises. Toimeetus soovib — kõigi raskuste kiuste — võimalikult elavat mõttevahetust lugejatega.

M A R I E   U N D E R   (27.III 1883 - 25.IX 1980)
I N   M E M O R I A M

Vahin jahedasse vahtraleheleegilisse aeda ja teispoole seda ning võin vaatepilti kirjeldada tema sõnadega, kellest mõtlen: *Nüüd lasub laialt minu aia üle must vihmapiustav sügis-pilve sülem ja tuuleteed käind risti läbi puu ...* Ja kõike muud, millest või millele mõtlen, mida mäletan või kujutlen, võin tema sõnadega kirjeldada, sest kuuekümneme aasta jooksul jõudis ta kõigest sellest kirjutada, ja veel muust – kõigest kaunimini kui keegi teine ...

Olin seal, ootasin nii lähedal, ootasin olukorra muutust paremusele, kuni oli *nii vähe jäänd päevi nii paljudest* – kuni ei olnudki enam päevi jäanud, kuni langes üks täht, tuli must tuul üle kaljudest, üle Mälarist ja kustutas lootuslambi leegi ootaja aknalaul. Kuni hommikusärasse virguvate lindudega tuli teade, milleks olime kõik kaua ette valmistatud – ainult et SELLEKS ei olda iialgi ette valmistatud. Ja midagi jäi seisma selle teatega ja midagi jäi vait. Ja oli palju neid, kes vaikisid selle või veel järgmise ja mitmegi hommiku poole, teadmata kuidas oma kaotusega kõnelda ...

Mäletan seda päeva, kui sain esimese kirja Marie Underilt, mäletan alati: jooksin kirja kellelegi näitama, ulatasin seda kahel avatud peol kui andi, sõna segi, silmad märjad ... Sellest päevast olin täiesti tema omade hulgast, nagu paljud enne mind, minu ajal, alati.

Oma suuruses oli ta sõbralik väikestele, oli armulik ka mu armetuid oode ja sonette hindamas. Oma kuulsuses oli ta inimene ja naine, kes teadis ka argielu piasjasju nimepidi. Ta kirjutas siniste terrasside kõrval ka siniäärsest tassist. Ta teadis, et see nii on, ja küsis: „Miks paber inimesest kauem kestab?“ kuid ta ei teadnud *kes aga haarab minu sule, kui Tema rangelt lausub: tule!* Ja selle viimase tema küsimuse põimisin ma kui ahastuse, kui palve, kui ilmutuseotsingu igasse nendest kõnedest, millega teda püüdsin austada tema juubelitel või muidu – mis aga ikka üha tema sõnadest,

LANGES ÜKS TÄHT

Marie
Under

Kui jultunult uus on see vana kuu –
kuid mis kõik on tagasivõitmatu!

Oh mu kadunud linn, mu kadunud linn –
mida otsin ning alati otsisin.

Kes võimatuga on lepingus,
kus on selle koht? Selle koht on kus?

Kas müüt kõik ja vari? Pelk päälispind? –
Ent siis äratas mind mu kurgus üks lind.

Ja nüüd langes üks täht ja mu süda lõi tuld:
mida jätab veel mulle ... mida võtab mult muld?

Kas tühjusse haaran? Oh ei, aga ei:
veel tähtsat jäi – veel surra jäi.

1957

lausetest ja värssidest koosnesid, sest kõike ütlemisväär-
selt kaunist oli Poetess ise juba kunagi ütelnud.

Kullerkuppe ja sireleid puhkes ja pudenes aastate viisi. Ja viimaks aastate viisi ridade arv kahanes, käsi väsis. Viimased paarkümmend aastat ei toonud enam uut. See oli vihje SELLELE, ettevalmistus ilmajäämisele. See oli aeg, kui mõtetes võbisesid tema hilisaja luuletuse sõnad: ... *veel tähtsat jäi – veel surra jäi*. Kui nagu pidi mõtlema, kuidas SIIS kõnet koostada, kuid mõte tõrkus. Sest me ei osanud, ei tahtnud kujutella, kuidas ilmajäämises elada, seisma-
jäämises liikuda, oma kaotusega kõnelda.

Tuul tuli, täht langes; too tähtis, mis oli jäänud, toimus. Nüüd mälestades sõnastan oma vaikivat kõnet siin vahtra-
leheleegilises Kanadas, oma Austraalia urbade ajas lausumata jäänud lauseid. Poetessi sõnadega lauseid:

*... pääsnud ajaliku haigest hoiduvusest:
puhkeb igaviku haljenduses – valge urb.*

St. Augustine'is
sügisel 1980.

Silvia Luige - Kuriste

5. SOOME-UGRI KONGRESS

*Felix
Oinas*

Septembri lõpul 1980 toimus viies rahvusvaheline soome-ugri kongress Turu linnas Soomes, mis kestis kaheksa päeva. Sellest võttis osa üle 600 uuriija ja teadlase 22 eri maast ja sellel esitati 400 ettekannet soome-ugri rahvaste keelest, kirjandusest, rahvaluulest, antropoloogiast, ajaloo-
loost jne. Kongressi ametlikeks keelteks olid soome, inglise, saksa ja vene keel.

Kõige suurem delegatsioon tuli, nagu võibki arvata, kongressi pererahvalt Soomest, millele järgnesid N. Liit ja Ungari. Kodu-Eestist oli osavõtt üle ootuste rohke – kogusummas 60 - 70 isikut. Nendest oli pool, umbes 35, delegaadid, kuna teise poole moodustasid ekskursandid, kelle sõit Soome oli korraldatud nii, et nad said viibida lühemat aega ka kongressil.

Ameerika eestlastest võtsid kongressist osa Ilse Lehist, Alo Raun, Maarit Poom, Liilia Corradi ja Felix Oinas, Kanadast Vello Salo, Prantsusmaalt Fanny Sivers, Inglismaalt Mihkel ja Elfriide Toomse, ja mitmed eesti teadlased Rootsis - Gustav Ränk, Herbert Salu, Valter Tauli, Valev Uibopuu jt.

Avamistseremoonia huvitavamaks osaks oli eri maade delegatsioonide tervitused. N. Liidu soome-ugri rahvaste nimel pidas tervituskõne Paul Ariste, kes tervitas vene keeles.

Kongressi ettekanded olid mitut liiki - üldettekanded, ettekanded sektsioonides, milledest osa arutati läbi erilistes sümposiumionides, ja nn. demonstratsioon-ettekanded. Viimased esitati suures hallis, neist terve rida samal ajal. Kaugemal seisjail oli ringikujuliselt asetatud esinejaid raskevõitu jälgida ja diskussiooni sekkuda. Aga selline lahendus andis siiski võimaluse suurele hulgale ettekandjaist oma seisukohti esitada ning neid kaitsta. Kodu-eestlaste ettekanded peeti valdavas enamikus saksa keeles, pisut vähem soome ja inglise keeles. Kava järgi oli ainult üks eestlaste ettekanne eestikeelne (Arvo Krikmanni ülevaade eesti rahvaluule-alade tüpoloogias) ja üks venekeelne (Valmen Hallapi ettekanne rõhust eesti keeles).

Peale ettekannete oli kongressi kavas ekskursioon Maariahaminasse, ulatuslik raamatunäitus, Lennart Mere film „Linnutee tuuled“, vogulite teater karupeiedest jne. Lõpubanketil esinesid paljud lauljad ja muusikud eri soome-ugri rahvaste hulgast, eestlastest Liilia Corradi New Yorgist.

Kongressi tuleb kõigiti õnnestunuks pidada. Mulle ja teistele väliseestlastele oli eriliseks elamuseks suure hulga kodumaa teadlastega kohtumine, mõned neist omaaegsed ülikoolikaaslased.

Järgmine kongress toimub Komi autonoomse vabariigi pealinnas Sõktõvkaris viie aasta pärast.

Elmar Maripuu Toronto-premjääri puhul (vrd. AK 1/1980:21) kasutasime juhust noore autori küsitlemiseks.

Kuidas tulid selle näidendi kirjutamise mõttele?

See tuli lihtsalt New Yorgis elamisest — see pinge ja intensiivsus, mis New Yorgis on, võib mõjuda väga hästi, aga ka väga halvasti. Mul jäi niisugune üldtunne, et see tsivilisatsioon, mis on nüüd New Yorgis oma arengu tipuni jõudnud, on väga hävitav asi — ja see pani mind sügavalt kartma, et kuidas see inimesi rikub ja ka maailma rikub. Ja nendest põhi-mõtetest tuli see näidend.

On öeldud, et Sinu näidendis on kolemaid asju.

Ma ei usu, et seal ongi. Minu arvates näidend pakub inimesele hea võimaluse, sest seal saavad vaatajad intensiivseid ja väga raskeid asju läbi elada näitlejate kaudu, ilma et nad peaksid minema ja neid asju ise läbi elama. oma elus. Igaüks peab vaatama, mida ta sellest elamusest võtab, mida ta sellest õpib: see on tema enda otsustada. Näidend lihtsalt pakub selle elamuse.

Kuidas on reaktsioonid esimese viie etenduse peale?

Peamiselt väga positiivsed. Inimestele meeldib, et nüüd on eesti teatris ka üks väga ajakohane tükk. Seda ei ole kuulda mitte ainult noorte hulgas, vaid ka üldiselt. Kuigi meie eesti teater on väga hea ja huvitav, pole siiski niisugust tükki, mis räägiks just meie pagulas-eestlaste praegustest olukordadest, vist palju mägnitud — ja see meeldis rahvale.

Kuidas Sa võtad nurinat, mis oli lehtedes labaste sõnade pärast?

Nojaa, oli küll, eriti pärast New Yorgi etendusi. Mõnedele ei meeldinud, et tarvitati üldtarvitusel olevaid sõnu. Aga seda võis ette arvata, et mõned niimoodi reageerivad, ja ma saan sellest väga hästi aru, sest et mõnele see lihtsalt ei istu. Sellest on kahju, aga üks ole: igaühega ei saa näidendis arvestada.

Sa võibolla tahtsid publikut teadlikult ärritada?

Nimed pöördel!

Refrään

MIDA MINULT OOTAD SA, KAUGE,
 KADUND KODU-MAA? MA JU VÖÖRSIL OLEN SÜNDIND, ELU- AEG MA OLEN
 KÖNDIND VÖÖRAIL TEE-DEL ILMA SINU-TA MIKS NII
 ARMAS OLED SA?
 NOORELT EMA KÜLVAS MULL' KEELE-SEEMNE SU-HU - KÖVERAKS TA
 KASVANUD, MU VILETS SEGA-LUGU. TÄHESTIKKU ÖPPIDA SAIN
 OMA KODU PINNAL; KEELE-OSKUS TULEB VAID NOORE NEIU
 RIN-NAL. KUHU KA-DUND, KUHU KA-DUND NEIU-KE?

(Fotod lk. 9) Näidendi-huviring mü-s: Elmar Maripuu, Katrin Kannel, Jaan Kuuse, Linda Pakri (lavastaja), Mati Vaga. – Elmar Maripuu ja Jaan Kuuse Torontos toimunud etendusel. (U. Wompa ja L. Ristsoo fotod)

Järg lk. 8

Sugugi mitte. Ütleme nii, et neid „kõvemaid sõnu“ ei olegi nii eriti palju selles näidendis, see on rohkem see teema, mis seal on. Mina leidsin, et see seksuaalne asi oli seal vajalik just selleks et näidata, kuidas inimesed hävitavad teineteist ja nimelt nende seksuaalsete asjade kaudu. Ja seda ei ole eesti teatris võibolla nii palju nähtud. Aga see on vajalik, sest see on suur osa elust.

Refrään

Mida minult ootad sa,
kauge, kadund kodumaa?
Ma ju võõrsil olen sündind,
eluaeg ma olen kõndind
võõrail teedel ilma sinuta —
miks nii armas oled sa?

Noorelt külvas ema mull'
keeleseemne suhu —
kõveraks ta kasvanud,
mu vilets sega-lugu.
Tähestikku õppida
sain oma kodu pinnal;
keeleoskus tuleb vaid
noore neiu rinnal.
Kuhu kadund, kuhu kadund neiuke?

Mida minult ootad sa...

Tundma sind ma õppinud
vanemate jutust.
Nägin, neil' kui armas sa,
nägin nende nukrust.
Olen oma silmaga
sind ainult unes näinud:
oled kuldne nägemus
mis päevavalgel läinud.
Kuhu kaod sa, kuhu kaod sa, kodumaa?

Mida minult ootad sa ...

Kuigi sa mull' tundmata,
siiski laulan sulle —
tunnistan maailmale,
et eestlane tahan olla.
Kuulda sinu kannatusest
keegi'i enam taha,
ent eesti rahva lauluhäält
ei saa vaigistada!
Laulan sulle, laulan sulle, kodumaa!

Johannes
Linnankoski

Teile, ah teile, mu nooruse kuldsed aastad, tahan veeretada oma viisi. Sest teie päralt on elu, teie on maa, teie on taevas.

Kui eilset päeva mäletan seda, mil teie lummust esimest korda hinges tundsin. Laps olin siis. Oli varane kevadhommik, kui ema käele toetudes väljusin kodu uksest.

Siis, ah siis, te elu kuldsed võimud, tundsin esimest korda teie huulte puudutust otsaesisel. Tundsin päikese lembet sülelust. Tundsin sadu lõhnu: maa lõhnu, rohu lõhnu, kuiva puugi kummalisi lõhnu. Kuulsin tuhandeid hääli: metsa hääli, õhu hääli, rohukõrrege hõljumise õrnu hääli.

Seisatusin ja tõstsin pisikesed käed ihaledes õhku.

Siis metsa varjust hääli kuuldus: „Kukku, kukku!” Maa ja mets mu ümber kajas.

Haarasin kiiresti ema käe: „Lind! See lind anna mulle, ema!”

„Tasa, laps,” sosistas ema, „loe kukkumised — need on su elu kuldsed aastad!”

Vaikisin ja lugesin: „Üks, kaks, kolm, neli, viis ...” Ah, juba mul, väikesel, arvud lõppesid, ja üha kukkus kuldne kägu.

„Kukku - kukku - kukku - kukku!” käoga võidu metsa hüüdsin.

„Kukku - kukku - kukku - kukku!” — maa, mets, õhk kõikjalt vastu kajas.

Kui veetlev oli see aeg! Kui imelised olid selle kevaded — kui sulnid suved — sügised ja talved kui üksainus püha!

Ja üha veetlevamaks muutus elu, kui ma teilt, te elu kuldsed võimud, sain üha uusi ande. Polnud mäenõlva, millel ma ei jooksnud; ei puud, mille otsa ma ei roninud; igal järvel sõudsin, igas väinas ujusin; tuli tuiskas suusateelt, mägede rinded küsisid: on see laps jumalate või inimeste?

Siis, te elu kuldsed võimud, tundsin end teie pojana ja raputasin rõõmutsedes noori kiharaid.

Ilus on elu, kui iga soon on tulvil täis tervise hõõgust! Kui kogu maailm on ees lahti — kui uni ei nõua oma võlga — kui toidul pole tähtsust — kui noor jõud sööstab raivama laant kui hiiglane, naeratus huulil ja hing täis vankumatut usku.

Ah noorus, noorus! Ei ole võrdset sulle!

Ja veel, te nooruse kuldsed aastad, veel midagi mäletan.

Kui sulnist unelmat mäletan hetke, mil te, elu kuldsed võimud, näitasite mulle oma imepäraseima ime.

Ah sošistades, sosistades rääkigu sellest mu huuled.

Oli siis hommik või õhtu, kas paistis päike või peitsid pilved taevast, ma ei tea. Ainult üht nägin — neidu nägin esimest korda enda ees. Oi suurim sulnidus, ah valjum valu — keel ei vallandunud, ainult süda lõi ja pilk rääkis.

Siis, elu kuldsed võimud, siis nägin teie imepäraseima ime enda ees, tundsin teie igavest tuleleeki endas. Nägin nägematut — tundsin toimumatut — nägin sajandeid — aimasin sugu põlvi — tundsin igavikku ainsasse silmapilgusse sulavat.

Aastad on veerenud. Istun oma maja künnisel ja vaatlen, kuidas õhtupäike vajub metsade taha.

Ma pole noor, ei vana, ei rõõmus ega kurb; leiba on mul küllalt ja loorberid ehivad mu maja seinu. Ja siiski tunnen vabisedes: vanadus läheneb kui talvine tõmbetuul.

„Vanadus ja tarkus,“ ütlevad inimesed. Nad räägivad tõtt, sest vanadus on targem ning õilsam kui noorus ja selle otsaesisel asub rahulolu vaikus. Ent siiski ütlen ma: kõik au, kõik vanaduse rahulikud päevad ma annaksin, kui saaksin üheainsa eluvereva noorusaasta tagasi!

Sest mis kasu on mul tarkusest ja rahust ja aust, kui elavhõbe hakkab hanguma tinaks mu soontes — kui samm lüheneb — kui uni pikeneb — kui vaistude kirkus valgub tilk-tilgalt liiva, ja juba tunnen vanaduse sõrmeotste puudutust oma õlgadel.

Ah noorus, noorus! Ei saa ma sind tagasi, kuigi põlvili paluksin. Ma ei palugi enam, sest mu otsaesisel asub vanaduse rahulolu.

Kuid ma tänan teid, te mu elu kuldsed võimud, et olen olnud *kord* noor! Ja kahekordselt tänan ma teid, et noorus ei sammu meiega kaasa, vaid elab üha — julgena, verevana, õnneküllasena kui elu ise.

Tõlk. Felix Oinas

„Üks Rahvapeo ettekandjatest arvas, et kõik need ESTOlased on tulnud Tallinnast laevaga Rootsi napsutama — umbes nagu rootslased käivad Mallorcal! Kujutage ette!" — „Laeval Helsingisse ajasin juttu kahe soome plikaga: nemad olid samal arvamisel. Kas see pole veel hullem?" Välispoliitiline efekt...

*

„ESTO peamine siht on eesti rahvast kokku tuua, et end ka kord päriselt rahvana tunda. Teiseks — aga alles teiseks — saame sellega ka eestlaste nime avalikkuse ette viia." Mõlemad õnnestusid Stockholmis väga hästi."

*

„Tark tegu oli see, et rongkäigu lõppedes loeti ette üksainuke resolutsioon, mis oli lühike ja üldsuse poole pöörduv. Muude resolutsioonide kohta tahaks teada, kas neist üldse on kunagi midagi kasu olnud?"

*

„Naiste kongressil tekkis tunne, et nüüd-nüüd läheb rinnahoidjate põletamiseks, nii hüsteeriliseks läksid mõned..." „Kas üldse oli vaja eraldi kongressi naistele antud olukorras? Teemad olid samad, spetsiifilist 'naiste küsimust' ju ei olnud."

*

„Miks pannakse suurürituse mikrofoni ette inimene, kes igas lauses jõuab ära teha kõik mõeldavad vead rootsi keele grammatika vastu? Kas see pole lihtsalt näkku irvitamine rootslaste külalislahkusele?"

*

„Noore Ene Juurma tervitus laulupeol oli põnev ja tore, aga ei puudunud ka „vanad kalad", tüütavad fraasivenitajad nagu ikka. Rohkem pidukõnesid noorte kätte!"

*

„Neli ööd olin „Salakõrtsis" — ei ainsatki laaberajat! Rahvas tellis joodavat küll, oli aga rääkimisega nii ametis, et unustas joomise ära... Nojah, noorte ansamblid olid ka ülipõnevad kuulata. Ja Rahvapidu: viistuhat eestlast — ja jällegi mitte ainsatki laamendajat! Võibolla saab meist siiski veel kultuurrahvas?"

*

„Kus on Su ESTO-märk?" küsis üks rootslane (rootsi keeles muidugi!) oma eestlasest kolleegilt, kelle pidumärk oli „ununenud teise kuue külge". See rootslane, kes on abielus eestlannaga, kuid ei olnud varem „eesti asja" vastu mingit huvi ilmutanud, kandis märki koqu nädala.

Hillar
Liitoja

Ühes hiljutises *Aja Kirjas* (nr. 1/1980:9) esines pisut poleemikat, et Oma Poiste plaadil mõned „rahvaviisid“ olevat hoopis äsja kirjutet tükid jne. See aga ei muuda tõika, et Baltimore kuus Oma „Poissi“ (koosseisus tundub üks naissoost tegelane olevat) pakuvad ühe kuradima toreda elamuse. Pealegi: plaadi nauditavus ei haju isegi mitmekordse kuulamisega.

Plaadil on 15 pala, nendest suurem osa laulud koos paari pillilooga. On kuulda lõkke-, pidutsemis- ja armastuslaule, igaüks omal kohal ja mingil viisil (sic!) teistest erinev. See iseenesest ei ole nii üllatav, kui arvesse võtta kombinatsioonide võimalusi — laulude saateks on kasutat (tõmmake hinge): kitarre, mandoliini, bandzot, klaverit, tuubat, igasuguseid löökpile, isegi õlle julget klaasivalamist! On tõsi, et siin mitte ei esine tulioriginaalseid nippe. Samaaegselt on aga raske teile kirjeldada kui maitsekalt ja tabavalt on saated sepitset.

Kõige rohkem tuleb esile tõsta plaadi energilist esinemist ja vaimset hoogsust, mis kunagi ei kaldu ülemeeliku-sele. Laulude meeleolu on alati võluvalt ilmne ning palade järjekord hästi läbi mõeldud. Diktsioon on puhas ja selge — kellelgi ei tohiks olla mingeid raskusi, et peaaegu igast sõnast otsemat teed aru saada.

Mida siis laita?

Kiidame veel: üks plaadi suurematest voorustest on, et lauludele lähenemise viis (jälle!) ja tõlgitsused on värsked. Selle all mõtlen, et tuttavatesse lauludesse, mida oleme harjunud ühte ja sama moodi laulma, on igasugu vigureid sisse visatud — kord tempo muudatus, kord üllatav pillide vahemäng jne. Ja kõige krooniks: siin ei ole mitte tegemist väikeste lastega. Lausa lust oli kuulata, kuidas meeldiva tämbriga hääled meile kirjeldavad „kainist ime-naist Liisat“ kelle „rinnad olid ilusad ja ümarad ja kõrged“. Hei!

Ikka räägitakse, et eesti noorte tööd ei hinnata küllalt. Nüüd siis üleskutse: ärgem laskem Omadel Poistel ära kaduda! Ostke see plaat* — te ei saa mitte seda kahetsema! Isegi tehniliselt on kõik tiben-toben.

Niisiis Poisid – kiitus kaasa! Ja laske aga samas vaimus edasi!

*Plaat on saadaval kõigis paremates muusikaärides (kus ei peaks olema, hüpake peale!) Teda saab isegi Toronto Eesti Majast kümne pulga eest: *Omad poisid* on ümbrisel nimeks. Shessfield Recordings Ltd., Baltimore, MD. Manager: Mare Tüür-Willin. Cover: Maret Maiste. Tekst: Jyri Kork. Ja „Poisid”: Peeter & Paul Saar; Karl & Uku Peets; Peteris Alunāns + „üks sõber” veel.

PUBLIC LETTER TO TIM BATES

Dear Tim Bates,

You consider yourself "an alert person who is reasonably aware of the world around him", but I don't. Otherwise, how could you be aware of the few marijuana users at Seedrioru and not of 1500 other people who did not belong to this select group?

Your question "Why did I see so few children at Seedrioru?", is naive at its best. The event was not a day in a summer camp. Obviously you don't know what a children's summer camp is. No wonder, for when a quarter of a century ago Estonians pioneered children's summer camps in this country, including at Seedrioru, few people knew what they were, and apparently some still don't.

You state that "there is a large Estonian community" in Toronto, but obviously you don't know how large. To inform you, the Estonian community in Toronto is less than 0.4 per cent of the Metro population. In a society in which homage is paid to quantity, no wonder you have seen only what is large in numbers.

And, anyhow, what do you mean by "culture"? Perhaps strange foods, and the like? If somebody would have told you, which your Estonian friend apparently was unable to, that a few years ago Shakespeare's "Hamlet" was performed by a

cast of 60 and to an audience of 2500 at Seedrioru, would you understand the meaning of that? Hopefully, at least you know who William Shakespeare was. But in any case, it was in a language which you don't understand, and as you indicate, you are irritated when others do not automatically speak your language — you surely must belong to those who are innocent of, and allergic to, any culture or language which is not their own.

You did not hear of Tartu College but perhaps you could hear of Rochdale College, also "five hundred feet from Tartu College". Don't blame the Estonians, blame the mass media of which you yourself are a sustaining part and a victim.

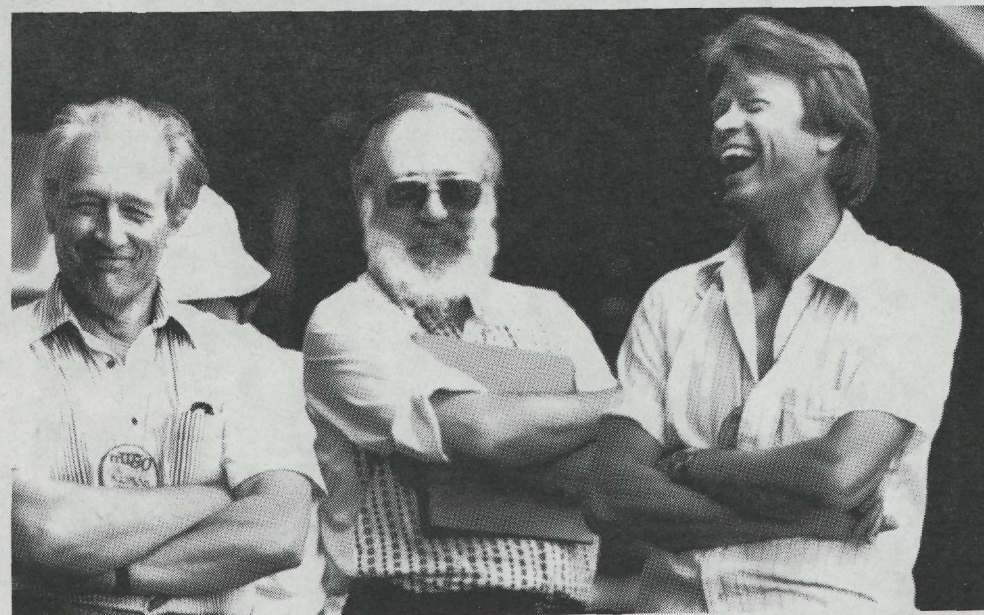
I don't know whether you have inquired where the "Külapoisid" was recorded, but I can inform you that similar records, some qualitatively better than "Külapoisid", are available.

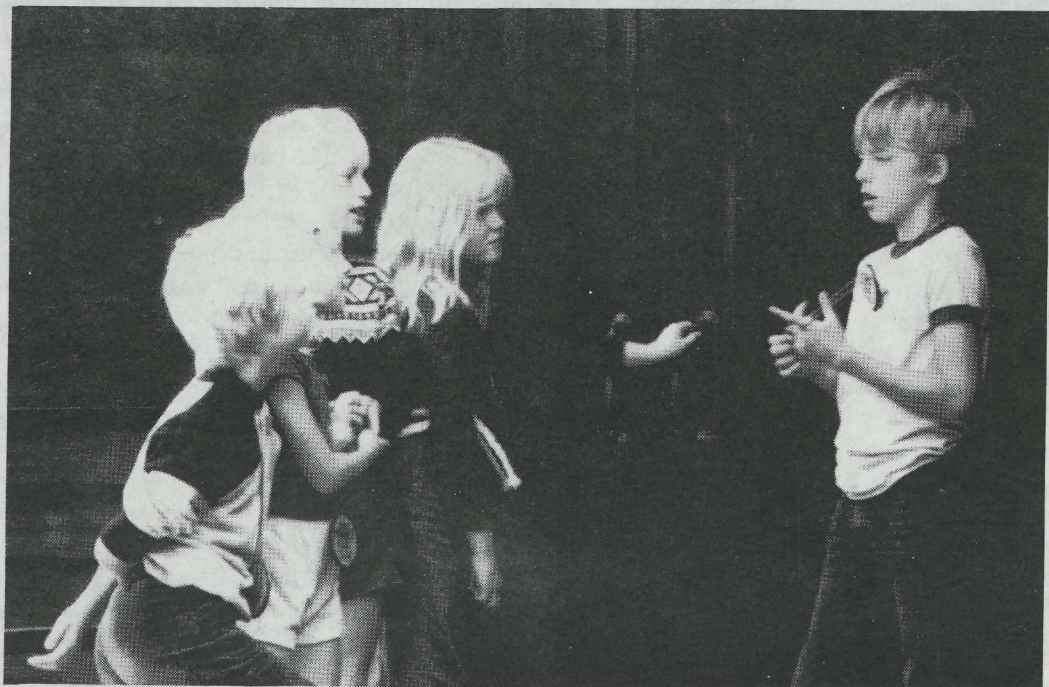
You say that "the buildings and grounds show signs of wear and neglect". Again, how familiar are you with the other summer camp grounds in Canada, and you know that unlike almost all of these, Seedrioru has never asked nor received a penny of taxpayers money and, still, the camp fees at Seedrioru are considerably less than elsewhere. You seem to assume that whatever is done is done by money and for money only.

Your findings that Estonians tend to exclude non-Estonians from their activities and that they do not go out to advertise themselves, is well taken and is at least partially true and regrettable.

Yours truly,

Karl Aun.

Telefoni-intervjuu: kuidas oli mü 80 eelmistega võrreldes? ettepanekuid järgmise mü jaoks?

*Juta & Jüri
SilMBERG*

Lastekava, mis oli esimest korda, läks palju paremini korda kui me lootsime. Meie lastele (9 ja 10) meeldis nii, et tahavad tagasi tulla. Soove ehk siiski oleks. Meie kujutasime ette, et lapsed õpivad tundma huvitavaid inimesi, täiskasvanute hulgas, ja arendavad siis ka oma eesti keelt nendega rääkides. Nüüd olid aga lapsed rohkem omaette kavaga ja ühel juhtus olema sõber, kellega rääkis peamiselt inglise keelt, nii et tema eesti keel ei edenenu. Üldiselt oli aga laste kava väga hästi koostatud ja meeldis. Vähem ehk eesti keel hommikuti, aga ka see tehti kaasa. „Lastelaager“ oli väga tore ja hästi organiseeritud. Tulevikus oleks tore, kui lapsed saaksid vähemalt tund päevas osa võtta ühisest kavast, kus nad saaksid kuulata ja ise kaasa rääkida. Lõkkeõhtutel võiks lastel oma osa olla ja ka luuleõhtul saaksid nad aktiivselt kaasa lüüa. Ka söögilaud võiks rohkem „segalaud“ olla.

*Mare & Hans
Westerblom*

Käisime mü-s esimest korda. Meie tütar (11) oli hästi rahul; ka meie, vanemad, jäime väga hästi rahule. Ainuke asi, mida võiks ehk märkida, et „suurte“ kava oli nagu üleorganiseeritud – loengud üheksani õhtul. Vähemalt üks õhtu nädala sees oleks võinud olla lõbus perekonnaõhtu, laupäevast lõpuõhtust üksi ei aita.

*Linda
Pakri*

Oli väga tore, et lapsed olid seal – aga eestlased võtavad oma perekonna-kohustusi nii tõsiselt, et ma ei tea, kas on võimalik mü „loovat meeoleolu“, spontaansust ja kohustusi ühekorraga teenida. Kohvikus oli välja pandud näiteks üks viis aastat tagasi tehtud grupi-kunstitöö – aga tänavu ei tulnud sinna midagi juurde ... Mina tegin teatri-huviringiga Mari-puu uue tüki lavastuse; see oli ka tore, aga ma ei tea, kas niisugust asja on hea mü-s teha, sest see võtab kole palju aega ja siis ei jõua muust osa võtta. Minule näiteks meeldis ka lastega grimeerimist ja maskide valmistamist teha. Tore

---

Näod / mü 80: puulusika meisterdamise huviring ja ... patsipõimimise „huviring“. – Jaan Kuuse, Roman Toi, Jyri Kork ja Taavo Virkhaus on heas tujus. – Mini-mü kohviku ukseel.

oli veel, et lastega nädala lõpupoole intervjuusid tehti, et mis nad oma mü-kogemustest ise arvavad.

Ettepanekud? Kaldun ikka arvama, et lastel oleks parem päris eraldi olla, sest nad paistsid vahest igavust tundvat. Või siis rohkem inimesi panna nende eest hoolitsema. Siis veel: nooremaid lektoreid võiks juurde võtta. Margus Jukkum oli tänavu huvitav, aga näiteks Mati Vagale tuleks ka sõna anda. Ka mini-loenguid peaks olema, ei tea, miks neid tänavu ei olnud? Muidu on nagu vananemise ja kivistumise oht. Vahe-maa lektorite ja kõige nooremate-uuemate gruppide vahel paistis mulle tänavu suurem kui varem.

*Margus
Jukkum*

Ma ei olnud juba seitse aastat enam mü-s käinud. Nende am-mustega võrreldes oli tänavune natuke vaiksem – terves tege-vusskaalas, arvan – aga eks iga mü kujune selle kohaselt, mida koosseis lubab. Mis mina leidsin, et oli huvitav tänavu: sain rohkem isiklikke kontakte kui varem, „oli aega juttu ajada“. Minevikus oli nn. seltskondlik programm palju tihe-dam, mis ei jätnud vaba minutit isiklikumaks jutuks. See oli minule meeldivalt erinev eelmistest.

Tulevikus võiks ehk loengute arvu vähendada. Tänavu juhtus pärast õhtusööli olema kuni kaks loengut. Kui need on inten-siivsed, siis lihtsalt ei jõua tähele panna. Ja üldse: esi-mesed 3-4 päeva võiks intensiivsemalt tegevust rõhutada, ja nädala lõpu poole, kui väsimus kallale kipub, veidi vähem teha loenguid.

*Oscar
Müllerbeck*

Loengute tase oli kõrge, huvitavat pakuti küllalt palju; ka-va koostamise osas ei paistnud õhtupoolsed „kivi- ja kännu-tunnid“ sel ajal ja kujul just õnnestunud olevat. Tänavu kannatasid õhtud ülekoormatuse all. Mäletan näiteks iseene-sest väga huvitavat kunstiloengut, kui see aga kella 11-ni kestab, väsid ära kuulamast. Selletõttu siis kannatas ka õhtune seltskondlik tegevus, mis ei ole mitte vähetähtis asi. Tulevikus peaks sellega arvestama, et rahvast mitte liialt ära väsitada!

Uue näidendi esiletoomine mü-s oli huvitav lisand ja andis tõesti palju juurde.

(Järgneb)

T. Peter
P a r k

Mark Popovsky hiljuti ilmunud raamatus *Manipulated Science: The Crisis of Science and Scientists in the Soviet Union Today* (Garden City, NY, Doubleday & Co., 1979) käsitleb seitse lehekülge filosoofiateaduste kandidaadi Ülo Vooglaiu („Ylo Vooglayd“) tööalast konflikti Moskva Praktilise Sotsioloogia Uurimisinstituudiga ja partei keskkomiteega, mis lõppes Tartu ülikooli juurde Vooglaiu poolt organiseeritud laboratooriumi likvideerimisega, tema eemaldamisega akadeemilisest tööst ning väljaheitmisega parteist.

Autor, end. nõukogude ajakirjanik, publitsist ja NSVL Kirjanike Liidu liige (nüüd USA-s), on Vooglaidu korduvalt külastanud Tõrvas ja Tartus ning on tema asjus olnud kirjavahetuses teiste nõuk. sotsioloogidega ja EKP tollaegse peasekretäri I.G. Käbinaga.

Popovsky päeviku-kuupäevad Vooglaiu asjas ulatuvad 6. juunist 1973 kuni 13. novembrini 1975. Vooglaid, tollal üle 40, abielus ja nelja lapse isa, kõrvalharrastuselt purjesportlane, rajas oma sotsioloogia-laboratooriumi 1965.a. paiku. Uurimisalaks olnud eesti elustiil: toitlus, korteriolud, tarbekaubad, transport, meedia, propaganda, käitislikud ja perekondlikud suhted.

Elanikkond olnud jagatud kaheksasse põhiklassi, olenevalt materiaalseist võimalusist ja elustiilidest. Oma uurimistulemustega lootnud Vooglaid võivat soodustada elanikkonna heaolu ja tõsta töö produktiivsust. Ta püüdnud süveneda ühiskonna funktsioneerimise mõistmisse, lootes Eesti kogemustel võivat kujundada kogu N.Liidus rakendatavat eeskujut või „mudelit“. Tema uurimused ja arvestused saanuksid lähtepunktiks kasulikele majanduslikele ja poliitilistele soovitudele.

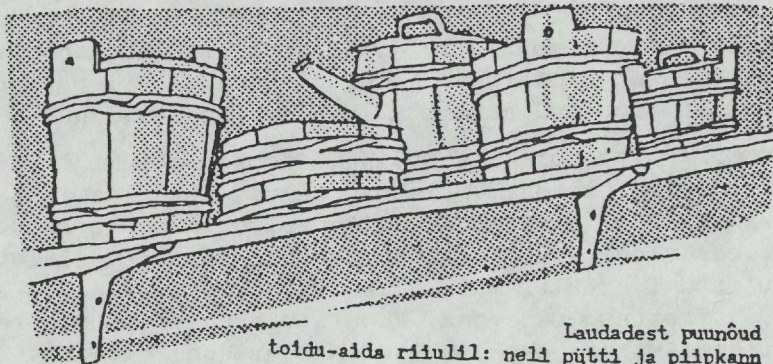
Paraku juhtinud need uurimused aga tähelepanu asutuste ja käitiste ebakompetentsile ning töötajate huvipuudusele ja vastutustundetusele. Kuigi Vooglaid hoidunud omi leide publitseerimast (ja koguni põletanud oma põhilise töö käsikirja), juhtinud ta 1974.a. detsembris ühes kõnes ENSV Riikliku Plaanikomisjoni liikmeile ettevaatamatult nende tähelepanu majandussüsteemi mitmesugustele vigadele.

Osaliselt alanud tema hädad isegi varem: Popovski mainib Moskva Praktilise Sotsioloogia Instituudi direktori Rutkevitsi kaebust juulis 1974, et Vooglaiu laboratoorium olevat täis natsionaliste ja sioniste ning tulevat sulgeda. Kaebust arutatud esmalt Moskvast, siis Tallinna KK-s.

Et 95 % sissetulekuist tulnud laboratooriumi teenindust kasutanud käitistelt, paistnud algul, et sulgemiskäsu asemel tarvitseb vaid hirmutada kliente, et need lepingud üles ütleks. Tegelikult polevat see nii läinud ja laboratoorium suletud 1. juulil 1975 ülikooli rektori käsul, pärast ligi 10 a. kestnud tegevust. Vooglaiu arvates nõutud rektorilt sulgemiskorraldust juba varem, kuid see olevat viivitanud. Sadakond üliõpilast ja töötajat demonstreerinud keskööl tõrvikute ja laulmisega ülikooli hoone ees. Pärast seda teinud rektor ka ettepaneku Vooglaiu väljaheitmiseks parteist.

Autor esitab ka väljavõtteid oma kirjavahetusest I.G. Käbinaga Vooglaiu kaitseks, kelle akadeemilist karjääri ta tahtnud päästa. Esimesele kirjale on Käbina asemel vastanud teadus- ja haridusosakonna ülem E. Gretškina, teisele aga Käbin ise; Popovsky vastustelegrammile tulnud vastus Käbina assistendilt V. Renzer'ilt. Otsus jäänud püsima, kinnitatud Moskvast ja Vooglaid ei olevat enam ei ülikooli juures ega ka Tartus. Muide süüdistatud Vooglaidu lisaks ebaortodoksele teaduslikule tööle ka „Estonian National Council'i" manifesti koostamises, millega tal aga autori arvates polevat midagi tegemist olnud.

Laudadest puunõud
toidu-aida riivilil: neli pütti ja piipkann

Anumad, nõud, riistad, kehad

PALJU NIMESID, ESEMEID VEEL ENAM

KAHE-SUGUSED PUUNÕUD:

ummispuust - enamasti loodus-
likud õõnsad puud, millele
pandi põhi alla

laudadest - vitsutatud, vitsad
hoidsid laudu koos

SUURED JA VÄIKESED:

kupp - oli puust treitud ja mahu-
tas paar lusika-täit

tõrs - võis mahutada kuus meest
põhjale istuma (käärimis-
tõrs viinavabrikus)

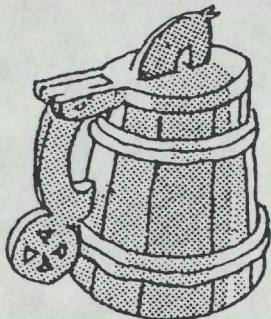
MÕNED ANUMAD OLID MÕÕDUD (kindla suurusega):

tünder - vana viljamõõt = 3 tallinna vakka. Sellest pinnamõõt -
tündermaa - mille sai täis külvata ühe tündriga

ankur - vana veini- ja õllemõõt = 3 pange (ämbri-täit) = 32 tallin-
na toopi (vana-segne "liiter")

vaat - vana viina- ja õllemõõt = 40 pange

Ankur ja vaat olid kahe põhjaga, täitmiseks auk küljel, tühjenda-
miseks auk otsas. Mõlemal augul käis punn (kork) ees.

ÕLLEKANN
PUUNÕUDE KUNINGAS

PUUNÕUDE PUHASTAMINE:

küürimine - harja või nuustikuga ja tuha-
leelise

keetmine - anumasse pandi tulist vett,
mis aeti keema kuumutatud
kividega - keedeti lõhn ja
maitse "välja"

kahe põhjaga nõudele pandi sisse kivi-
kesi või jämedat liiva ja loksutati -
puhtust kontrolliti nina abil!

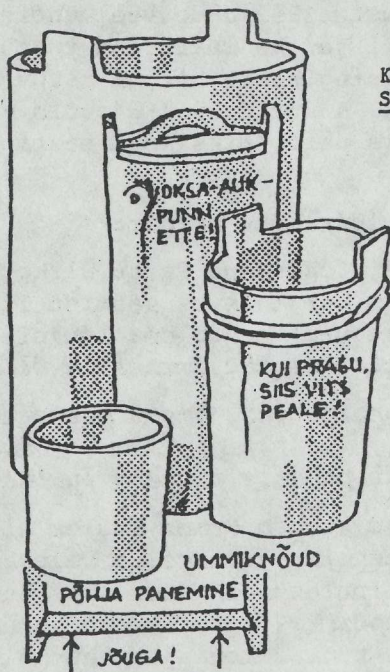
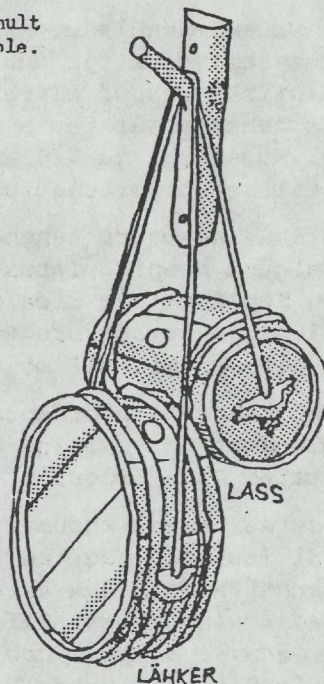
Eriti tähtis oli uurded seest
puhtaks saada

Lähker ja lass (külje-ankur) olid ainult ühe auguga, mis jäi kandmisel ülespoole. Vähemasti üks lähker oli igas talus ja sellega võeti põllule, heinamaale või metsa jooki kaasa: piima, kalja, vett.

Lass oli peenemate meesta riist ja vastavalt sellele pesti seal sees kangemat kraami.

Ummiknõudes hoiti kuivaineid: vilja, jahu, soola, pähkleid, mugulaid, mis ei paisutanud nõu seinu. Paisumisel need pragunesid.

Kuivanud laudadest nõu pandi enne tarvitamist vette liikku (ligunema), et turbuks tihedaks.

Kõik puunõude meistrid olid SEPAD. Nõu andis sepale nime:

aamisepp, tõrresepp,
kapasepp, kannusepp

Naljalaulud, mis jutustavad PUUNÕUDE KASUTAJILSEST:

Suur-Mari ja Pisi-Peeter

Suur-Mari läks linna laadale,
Pisi-Peeter pidi koju jääma.

.....
Pisi-Peeter puges piimapütti,
Pisi-Peeter uppus piimapütti.

Antsu puhul oli asi teistpidi:

Ants läks paist kosima

... sai suure naise ta.

.....
Ants ise läks voodisse,
pani naise toobrisse.

.....
Seal juhtus õnnetus,
Antsu naine jäi küürakaks.

Ilmar
Mikiver

Kui kuuekümnendlaste proosa suutiski tuua täiesti uusi tuuli kodueesti jutukirjandusse, jäi nende mõju kirjanduse üldpildis siiski teatud määral piiratuks, sest enam-vähem üheaegselt nendega sai tuule tiibadesse ka sõjakommunistide (nagu Paul Kuusbergi ja Villem Grossi) proosa. See on hoidnud poliitilised prioriteedid elus tänase päevani.

Lüürikas seevastu tähendas uue sugupõlve sissetung uue ajastu algust hoopis ulatuslikumas mõttes. Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski ja rida teisi, jätkates Alliksaare, Krossi, Kaalepi ja kevadtüdrukute tööd, panid eesti luules maksma uue eetose, mis oli mõjutanud juba nende eelkäijaidki.

Üheks tähtsaks pöördepunktiks oli 1962.a. kassett, viie luuledebütandi esitlus ühes pakendis... või õigemini: selle arvustus Jaan Krossilt 1963.a. *Loomingu* märtsinumbris.

Kross esimesena kodumaises kriitikas leiab õigustust uut laadi luulele, nagu seda kassetis pakuvad Paul-Eerik Rummo (*Ankruhiivaja*), Enn Vetemaa (*Hääl murre*), Mats Traat (*Kandilised laulud*), Arvi Siig (*Trompetisoolo*) ja Linda Ruud (*Mu südames on pühapäev*). Aasta 1963 näeb veel Andres Ehini, Rudolf Rimmeli, Hando Runneli ja (ka maalijana tuntud) Aleksander Suumani luuledebüüte ning aasta hiljem astuvad esile Jaan Kaplinski ja Viivi Luik. Aastaid 1962-64 võib seega lugeda üheks murrangulisemaks perioodiks kogu eesti luule ajaloos.

Milles seisnes kuuekümnendi lüürikute eripära?

PAUL-EERIK RUMMO (s. 1942, lõpetanud Tartu Ülikooli eesti filoloogina, enne kutseliseks kirjanikuks saamist lühemat aega (1965) „Vanemuise“ dramaturg) annab oma luulele piisava definitsiooni malbelt satiirilises *Ebasümmeetria* ülistuses:

*Oo vabavärss, kare ja nurgeline, ometi peenetundeline
vabavärss,
suurte mõtete, valusalt puhaste tunnete luule!*

Noid valusalt puhtaid tundeid kohtab Rummo luules nii sageli ja sageli pälvib lugeja poolehoidu just selle valusalt-puhta ootamatu formuleering. Nagu luuletuses *Moodidest*, kus ta astub vastu stalinismi-perioodi kriitikuile, kes kuuekümnendlaste luule ära põlgasid kui tühise moeasja, kes põlgavad neid kes otsivad nii palju / eksivad nii palju / kõhklevad

ni palju / kahtlevad ni palju. „Minge ikka!” ütleb luuletaja: „Sama hästi võiks öelda, et ... öö on nüüd moeasi.” Paul-Eerik Rummo nimetab sääraseid kriitikuid poolkivistunud, hüübuvsilmseteks brontosaurusteks.

Kuid Rummo värsside valus puhtus jääks tõenäoselt tabamata, kui see piirduks vaid satiiriga; reljeefi viimasele pakub luuletaja hellus, võibolla tema luule pärisosa:

*Teie kes olete hoidnud teise südant oma peos
õpetage mind õpetage
Õpime hoidma teise südant oma peos
Õpime hoidma oma südant teise peos*

Ja teisel samas kogus (*Tule ikka mu rõõmude juurde*, 1964) värsid, mis meenutavad Juhan Liivi mesipuu poole lendajat:

*Me hoiame nõnda ühte
kui heitunud mesilaspere
me hoiame nõnda ühte
ja läheme läbi mere
ja läheme läbi mere
mis tõuseb me vastu, tige ...*

(Järgneb)

Improviseerit „pinkide“ impregneerimine –
ja talgulised valmis lõkkeväljakul.
(Vello Salo fotod)

Kristjan
Krihvel

ENE etleb eesti rahvale, et katoliiklastele lugemiseks keelata raamatute nimekirja (*Index librorum prohibitorum*) ei ole enam — 1966.a. saadik. Aamen — ja puhaku ta rahus! Aga ei: Issanda aastal 1963 juba astus tolle kurikuulsa raamatu asemele Tallinnas trükit *Raamatukogudest ja antikvariaatidest kõrvaldamisele kuuluvate ... väljaannete koondnimekiri*, 171 tihedalt täidet lehekülge. Tallinna *Index* on ka selles mõttes progressiivne, et ei keela lugemist, vaid kõrvaldab raamatukogudest. Katoliiklased pidasid neid nimelt raamatukogudes ja — kole mõeldagi — andsid koguni üliõpilastele lugeda! Ilmselt ebaefektiivne ja aegund meetod.

Et ENSV-s on ära keelata Pätsu aegne *Lohede ehitamise õpetus*, sellest võib kergesti aru saada. Lohed on teatavasti hiina päritolu, peale selle võib nende ehitaja tulla mõttele paberist tiigreid tegema hakata. Aga miks *Meie Matsi tähtraamat* ja muud töötava talurahva lemmiklugemised? Siiski: kui juba ära korjata partei Eesti keskkomitee poolt Peterburis trükit *Töörahma tähtraamatud*, tuleb kasvõi ainult võrdsuse ja demokraatia põhimõtetest lähtudes matsidki käsile võtta.

Ent üllatusi on selles raamatus rohkemgi. Isegi *Lenin*, Tallinnas trükit „Töölisnoorsoo raamatukogu“ number üks, on keelatu alla pandud. Ja taga hullemaks: NSVL-i Rahvaste Keskkirjastuse *Kuidas nõukogude võim uut elu ehitab ja Lenini tegevus pärast oktoobrit* on utiliilis juba aastat seitseteist.

Keelata kirjandus on alati meelitanud lugema, isegi siis kui sisu keelamata ei huvitaks. Millegi pärast hakkab eriti kahju *Meie Matsidest*; neid oli keelamatagi mõnus lugeda. Nojah, keelatud nad ju pole praegugi, aga neid lihtsalt ei ole enam. Ja keelelekerkib küsimus: kas meie matsid on tõesti *nii* matsid nüüd, et nad matsid *Meie Matsid* igaveseks? Kabelimats *Meie Matsile*?

Tahaks siiski loota, et mõni tubli mats („Mats alati on tubli mees...“) ka *Meie Matsi tähtraamatud* sellest matsimaaniast päästab. Olgugi et moodne matsipüüdmine pole nali.

Igal juhul: on ikka matsid küll need meie matsid!

Väljavõte H.-A. Lebbini raamatust „Antikommunismi teenistuses“ (ER, Tallinn 1980), lk. 104 - 106.

Seoses antikommunismi taktika üldise muutumisega ja ideoloogilise võitluse teravnemisega kaasajal rajati antikommunistlike keskuste tellimisel ning materiaalsel kaasabil USA-s organisatsioon, mis kannab nimetust Balti Uurimuste Edendamise Assotsiatsioon (loodi 1968)⁵⁶ ja Rootsisis Balti Instituut (loodi 1970). Nende organisatsioonide eesmärgiks seati antikommunistlike keskuste poolt koondada enda ümber vastavaid kvalifitseeritumaid ideolooge ning saavutada «sovetologia» selle osa efektiivsemaks muutmist.

Balti Uurimuste Edendamise Assotsiatsiooni eesotsas oli kuni 1972. aastani California ülikooli professor J. Puhvel, seejärel aga Ilse Lehiste, Oklahoma ülikooli filoloogiaprofessor. Kuigi see organisatsioon nimetab end teaduslikuks, on ta oma sisult antikommunistlikke, pseudoteaduslikke seisukohti propageeriv ühing. Samasuguseid eesmärke teenib Rootsisis tegutsev Balti Instituut. Neisse organisatsioonidesse on koondunud enamikus noored, kes peavad asendama rivist väljalangenud ja end täielikult kompromiteerinud eakamaid tegelasi. Enamik neist on hariduse, teadusliku kraadi ja eriala omandanud USA ülikoolides ja teiste kapitalistlike maade kõrgemates õppeasutustes.

Balti Uurimuste Edendamise Assotsiatsiooni on koondunud üle 100 väliseestlase. Enamik neist on ajaloolased, sotsioloogid, filosoofid, filoloogid, kes töötavad lääneriikide ülikoolides ja on spetsialiseerunud «Baltikumi probleemidele».

Balti Instituut, kelle eesotsas oli rida aastaid läti emigrant B. Kalniņš, oli koosseisult väiksema arvuline. Sellesse oli koondunud üle 100 inimese Skandinaaviamaadest, kellest umbes pooled olid läti, leedu ja eesti päritoluga. Antikommunistlik propaganda reklaamib neid kui tegelasi, kes polevat olnud seotud ega töötanud koos natsidega, kui demokraatlike tõekspidamistega inimesi, kes astuvat välja eesti rahva hüvide eest.*

Viimastel aastatel on lääneriikides eriti aktiivne olnud Balti Uurimuste Edendamise Assotsiatsioon, reklaamides oma trükitoodangut kui teaduslikkusele pretendeerivat. See organisatsioon annab välja «teaduslikke» töid, korraldab «sümposioone» ja «konverentse». Neil kokkutulekul tel kutsutakse üles aktiveerima ideoloogilist diversiooni, õhutama

natsionalismi, ühesõnaga: püütakse edasi tassida Nõukogudevastase «ristisõja» räbaldunud lippu.

Esiplaanile on nihutatud ka «uurimused» Baltimaade ajaloost, eriti aga nende vabariikide tänapäeva kohta. Antakse välja «Baltimaade Uurimuste Ajakirja», mille veergudel objektiivsuse ja teaduslikkuse sirmi all esinetakse õela valega Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei poliitika kohta rahvusküsimuses, Nõukogudemaa olude ja poliitika aadressil. Kunagisi Balti kodanlikke vabariike püütakse aga näidata tõepoolest iseseisvate riikidena. Faktidega manipuleerides petetakse lugejaid, moonutatakse kuritahtlikult tegelikkust, lootes kogematuid lugejaid eksiteele viia.

1972. aastal loodi Ameerika Ühendriikides «Ülemaailmne Balti Koondis», kuhu kuuluvad eesti, läti ja leedu reaktsioonilised tegelased on arendanud aktiivset tegevust rahu ja pingelõdvenduse vastu.⁵⁷

Ideoloogilise diversiooni organiseerimine, mida innustavad ja organiseerivad imperialistlike riikide valitsevad reaktsioonilised ringkonnad, kajastab kodanliku ideoloogia kriisi edasist kiiret süvenemist. See näitab antikommunismi ideoloogide võimetust pidada avalikku ideoloogilist võitlust sotsialistliku ideoloogiaga, näitab taas kord, et kodanlus kui klass on ajalooliselt hukkamisele määratud.

Sündmuste areng kinnitab seda, et eesti reaktsioonilised emigrantlikud organisatsioonid seisavad krahhi lävel ning nende juhtkonnas toimub käärimine ja lagunemine.

---

⁵⁶ Ch. L. Sullivan. Second conference on Baltic Studies. «Bulletin of Baltic Studies» 1970, nr. 1, lk. 19—21.

* 1977. aastal see instituut reorganiseeriti ja ta hakkas tegutsema Stokholmi ülikooli koosseisus nimetusega Baltikumi Teaduslik Instituut Skandinaavias. Sisuliselt on ta USA-s asuva assotsiatsiooni filiaal.

⁵⁷ Sellest vt. Прибалтийская реакционная эмиграция сегодня. Рига, 1979, с. 194—235.

Vello
Salo

Tänavune Metroo (kava vt. AK 2/80:31) andis ülevaate Austraalia MÜ tegevusest, kuna Ojamaa arutlusgrupid ja lõpplaudkond võtsid läbi kõik MÜ rootsi versiooni head-vead. Sellest mõtete ja kogemuste vahetamisest tulevadki järgnevad read.

Metroo 80 oli tore eriti selle poolest, et ühendas hästi ea-gruppe, mis juhtusid ka kohal olema heas arvulises vahekorras. „Kogenud vanad“ ei püüdnud seal esimest viiulit mängida. See nähtub kasvõi sellest, et esiteks avas „üldkoosolekul“ 11-a. Mart Maandi oma eakaaslaste Minitroo, tervitas täiskasvanuid ja lubas neil siis lahkesti ka „oma asja“ avama hakata.

MÜ-de liikumine on algusest peale (1967) vaadelnud eestlust tervikuna (ja ennast „tõrvikuna“ selles, kipub keelele). Kas ei olekski siis loomulik, et igas mü-s oleksid esindatud kõik vanusegrupid, mingi ideaalne pisi-Eesti? Laste avameel-sus ja küsimused, noorte uued ideed, vanade elukogemused? Paistis, et tänavuses Metroos see kuidagi õnnestuski.

Kotkajärvel on eesti keelt õpetatud erilistes keelegruppides. Metroool töötasid selle asemel arutlusgrupid, mille vestlusteemad võeti kuulnud loengutest. Esimene süsteem pakub ehk „laiuti“ rohkem, toimides loengutest erinevatel teemadel-ainetel. Teine keskendub loengul pakutule ega too näiliselt midagi „ uut“, kuid soodustab süvenemist kuuldusse. See on palju väärt, sest tihti oleme kuulnud: „See loeng käis mul üle pea!“ Peale selle on arutlusgrupid heal juhendusel kindlasti ka heaks keeleharjutuseks.

Kõiges kolmes mü-s on kuulnud kurtmist, et loenguid on liig palju. Küllap ongi — lihtsal põhjusel, et loenguid pidada on lihtsam kui kuulajaskonda kasulikumal ja kõiki rahuldavamal viisil vaidlema-vestlema panna. Või tahame tõesti olla päris-ülikooli moodi: pakume võimalikult palju ja arvestame sellega, et paljud paljut kuulama ei lähegi?

Terves kehas terve vaim — tundud tõde, mida tarvis eriti silmas pidada mü-taolistel intensiivkursustel. Ent kas meie õppekavad ei pane meid mitte liig palju *istuma* selle asemel et *astuma*? Ojamaa telgis oli iga päeva alguses väike hommikuvõimlemine: braavo! Kuid pärast igatsesime

taga Kotkajärve keskhommikust kohvipausi „esimese hommiku-
se suure pingutuse" peale. Pärastlõunane oli, aga seda ei
peetud nii vajalikuks osavõtjate poolt.

Hea tasakaalu leidmine istumis- ja astumisaja kui ka liht-
salt vaba aja ning meelelahutuse vahel on ilmselt tähtis.
Seltskondlik tegevus toimus jahedate ilmade tõttu „tuba-
selt"-hubaselt. Eeskava koordineerimine oli antud ühe osa-
võtja (Peeter Klaar) kätte ja õnnestus ülihästi. Leiti,
et on tore teada, „et midagi juhtub" - s.t. et asja pole
jätetud „vaimu pealetulemise" (või tulemata jäämise) hoo-
leks. Ja jällegi: *kõik* eagrupid pakkusid siin oma osa. See
oli kindlasti väga tore eneseavalduse vorm: esinemine
eesti keeles.

Laudkonnaveestlused olid hästi ette valmistatud ja hästi
juhendatud ning suutsid kuulajate küsimusi esile tuua.
Keegi ei pannud pahaks, et neid oli iga päev.

Laast nott liist: mü-1 sündinud *Aja Kirja* asi vääriks
eraldi arutamist (mis ei tarvitseks kuigi pikk olla) *iga*
mü puhul. Tegemist ei ole küll mingi eksklusiivse mü hää-
lekandjaga, kuid siiski meie peamise sidevahendiga. MÜ on
siiski ainult *üks* nädal; ülejäänud 51 jooksul - jah, mida
vajaksime sel ajal? Seda küsimust tasuks arutada ikka ja
jälle, et aja ja asja kõrgusel püsida.

DAGENS NYHETER Torsdagen den 10 juli 1980

Esternas exempel

Sel nädalal toimub Stockholmis eestlaste rahvuslik festival. Eestlaste kultuuriline tegevus nende uutel kodumaadel on suure tähtsusega kogemus meie maailma jaoks, kus põgenikke ja sisserändajaid on ikka rohkem ja rohkem.

Pikki aastaid on eestlastel õnnestunud säilitada oma identiteeti, ilma et nad sellepärast oleksid end isoleerinud uuest ühiskonnast, kus nad elavad. Nad kannavad teos ja teadvuses edasi neid väärtusi, mida nad ise või nende vanemad kaasa tõid, kui nad olid sunnitud oma kodumaad maha jätma. Samal ajal on nad oma uute kodumaade aktiivsed ja hästikohanenud kodanikud. Kui kaua saavad nad seda kaksikidentiteeti arendada? On võimalik, et aeg töötab pikaldase ja leebiva kokkusulamise kasuks enamusrahvusega. Aga samuti on võimalik, et eestlastel õnnestub luua kultuur, mis on rajatud kodunt lahkudes kaasavõetule, ent avatud vahetusvahekorrale nende kultuuridega, mis neid nüüd ümbritsevad.

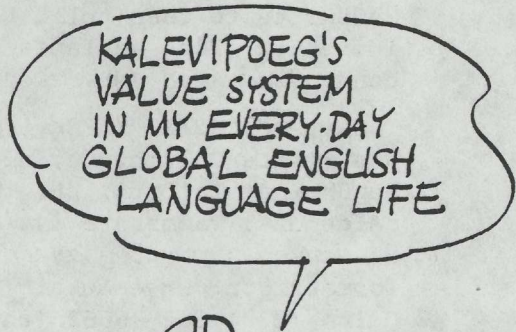
Juhtugu tulevikus mistahes: eestlaste eeskujuga on huvipakkuv. Nende hoiak on neid siamaale aidanud sisserännu-raskustest paremini jagu saada kui seda on suutnud mitmed teised immigrandigrupid. Kultuuriväärtused ja rahvuslik iseteadvus, mida nad on visalt viljelenud iseeneste ja oma laste juures, on rajanud kindla aluse edasiüksusteerimiseks maapaos.

Rootsis hakkasid eestlased oma igapäevast elu organiseerima ammu enne kui ühtlaselt programmeerit immigratsioonipoliitika välja arenes. Nad asutasid koole, keskusi ja seltse, kus nad ise oma keele ja kultuuri alal tööd tegid. Antud juhul on sellest välja kasvanud üks praktiline ja siamaale hästiõnnestunud eksperiment immigratsioonipoliitika alal – mitte teooriast tuletatud direktiivide järgi, vaid otseselt inspireerit kollektiivi soovide ja pärimustest. See eksperiment on näidanud, et niisugune tegevus ei vii vajalikult välja getto-ala ehitamiseni, vaid võib luua aluse inimväärsele ja turvalisele eksistentsile uuel maal.

Seda mainis ka sisserännuminister Karin Andersson kõneldes eestlaste rahvuskongressile Stockholmis. Eestlaste rikast seltsi- ja kultuurielu vaadeldakse Rootsi immigratsioonipoliitikas eeskujuna. Lootkem, et eesti eksperimendist saab tõesti lähtepunkt, mis lubab uuesti arutusele võtta sisserändajate võimalused tänapäeva Rootsis.

Language
but no ethno
values

No language
but lots of
folklore

Peter Sepp

BUT NEITHER
DRIVES A LADA

mü 80

14. Metsäüikool peeti Kotkajärvel 16. - 26. augustini, osavõtjaid 110 (neist 15 „mini-mü“ osavõtjat-last).

Meie eelmises numbris toodud kavas (lk. 32) tuli teha ainult vähemaid muudatusi, nimelt: Roman Toi loengu pealkirjaks oli *Esimesi dokumentaalseid jälgi eesti rahvaviisidest*; huviringidele lisandus sauna-huviring Tõnu Naelapea juhendusel; Abel Lee huviring tegeles eksliibriste valmistamise-trükkimisega kohapeal.

Ühisürituste osas tulid toime filmiõhtu (Eesti telefilme), luuleõhtu (Tõnu Naelapea korraldusel) ja Elmar Maripuu näidendi *Sünnimused sureval planeedil* etendus uues koosseisus.

KLENK 80

Tänavused, XXIII KLENK-i sõpruspäevad toimuvad jälle Chicagos (mitte Columbuses, nagu esialgselt kavatseti) USA tänapuha-nädalalõpul, 28. - 29. nov. Muuhulgas on kavas kaks näidendit: Tammsaare *Kuningal on külm* ja Elmar Maripuu *Sünnimused sureval planeedil* (autori kaasamängimisel). Informatsioon: Urve Auksi (312) 460 - 1837 ja Merike Tumma Quinn (312) 362 - 6662 (õhtuti).

Õiendus

Laulu *Kingsepa Antti* sõnad ei ole Olaf Kopvillemilt. Kui keegi teab, kes on nende autor, palume teatada!

Endel
Aruja

Kiitus erilise keelenurga (AK 1/80) alustamise eest! Tartu Instituudil oli ja on ka nüüd huvi välis-eestlaste keelepruugi värvikamaks tegemise vastu.

Selleks kirjutasin üle kolme aasta tagasi ühele meie ajalehele, kuid ei mäleta, et asi oleks avalikkuse ette pääsenud. Idee oli propageerida „sõnamängu“, mida võiksid mängida jõudetundidel ja kasvõi pikematel autosõitudel nii noored kui ka vanad.

Mäng võiks nii käia, et valitakse üks mõiste ja leitakse sünonüümid või väljendid, mis samasse mõistegruppi kuuluvad, näiteks kirjutades üles kõik sõnad (või väljendid), mis tähendavad mingit heli, üldiselt kõike kõrvaga kui meeleorganiga tajutavat (mitte silmaga nähtavat), nagu laul, vile, raks, sahin, kägu kukub ... On huvitav küsida, miks üks sõna viitab meeldivale, teine aga negatiivsele suhtumisele.

Nii võib tulusaks ajaviiteks valida sadasid laiemaid või kitsamaid mõisteid. Lubasin isegi Instituudi abi, kui keegi võtaks enda peale kogumise või võistluse korraldamise.

Toim.
saadet

Kodumaal keelatud raamatud. Rootsi Eestlaste Esindus 1980, 171 lk. (Järeltrükk: *Raamatukogudest ja antikvariaatidest kõrvaldamisele kuuluvate kodanlikul ja okupatsiooni ajal Eestis ilmunud väljaannete koondnimekiri. II osa.* Tallinn 1963.) Tellida: Box 29 011, S - 100 52 Stockholm; br. rkr. 35, US\$8 (Kanadas\$9.-).

L. Kaagjärv, *Aastapäevad. Piibliteoloogilisi vaatlusi.* Autori kirjastus, Sydney 1980:281, br. AS\$6.- (Tellida: Dept. Appl. Math., The University of Sydney, Sydney, NSW 2006, Australia.)

Eesti rahvastik. Toim. Helmi Alatalu, Peet Kaaret, Hans Kauri, Eugen Kiiman, Johannes Lepiksaar, Arvi Moor, Ahti Pae. *Tunne Eestit I.* Rootsi Eestlaste Esindus, Stockholm 1980:17, rkr. 15, US\$3, C \$4.

Jaan Libekeel, *Saunaloos I.* Välis-Eesti & EMP, Stockholm 1980:39, rkr. 30.

Felix Johannes Oinas. Bibliography. Compiled by Ronald F. Feldstein. Arcadia Bibliographica Virorum Eruditorum, Fasciculus 4. E.J.Brill, Köln 1981:52, DM 36 (Tellida: E.J. Brill GmbH, Antwerpener Str. 6 - 12, D - 5000 Köln.) Lk. 35 - 51 too-
vad andmeid eluloost.

Elmar Pettai, *Nagu meie elu.* Kolmas luuletuskogu. Autor, Stockholm 1980:72, ill. Arvo Luik. (Tellida: Hagagatan 3/IV, S - 113 48 Stockholm.) Br. rkr. 28.

Heino Jõe, *Lugu käbist, lugu kännust.* Ränikiviküla 1980. Metsakodu 1980:45, rkr. 22. (Tellida: Estniska scouthemmet Metsakodu, jooksev postiarve 11 99 29 - 8.)

Eesti Filatelist. Nr. 26/1980:192. Br. (Tellida: New Yorgi Eesti Filatelistide Selts, c/o Rudolf Hämar, 31 Addison Terr., Old Tappan, NJ 07675.)

kanada reporter. Ülemaailmsed Eesti Päevad 1980 Rootsis. Nr. 3, juunis 1980:16.

News Digest - International. Quarterly Magazine, Year XVIII. Mo. 2 (67), March 1980:66. (Tellida: Box 535, P.O. Par-
matta, NSW 2150, Australia. Annual subscription AS \$3.-, väl-
jaspool Austraaliat US \$5.-)

Mitteilungen aus dem baltischen Leben. Nr. 1(109) 1980; Nr. 2(110) 1980.

Leitfaden für Touristen nach Estland. Esternas Representation i Sverige, Stockholm 1980:56. Br. DM 7.- (Tellida: Baltische Gesellschaft in Deutschland, Geschäftsstelle, D-8 München 2, Lessingstraße 5)

Ilmunud huvitavat journal of baltic studies. Vol. XI/2 (Summer 1980). Ilmar Arens, *Seefahrts- und Handelsverbindungen zwischen Baltikum und skandinavischen Norden in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts*, p. 142 - 149; *Ponto-Baltica - A New Journal from Italy*, p. 182; *Balto-Scandia - A New Journal from Japan*, p. 183.

AABS Newsletter. Vol. IV, No. 2(14), July 1980. *Estonian Archives Abroad*, p. 8-9 (viie suurema arhiivi kirjeldus koos aadressidega).

Kalju Lepik, *Kogutud luuletused. 1938 - 1979.* EKKo, Lund 1980:472. Kt. rkr. 87, US / C \$19.-

Vaike-Felicia Post, *Roosiaria vang.* Luuletusi. Toronto 1980:64, br. CS\$1.80.

Raimond Kolk, *Tuulisui ja teised.* Märkmeid aastaist 1945 - 1950. „Teataja“ kirjastus, Stockholm 1980:134, ill., br. rkr. 35, US\$10.-

Mana nr. 45/1978(sic!) 106 lk., br. rkr. 50, US/C\$11.-

Felix J. Oinas, *Kalevipoeg kütkeis*. ja muid esseid rahvaluulest, mütoloogias ja kirjandusest. *Studia Estonica Fennica Baltica*, Vol. I. *Mana*, Toronto 1979 sic, br. US\$11, CS\$12.50, AS\$9, rkr. 50.

Põranda-alune. Eestlaste Põrandaalune Trükikoda kusagil Rootsisis, 1980:18, rkr. 5.

Bernard Kangro, *Kuus päeva.* Andreas Sunepoja päevaraamat ja pihtimused. EKKo, Lund 1980:260, br. rkr. 37.90. U/C\$ 7.70.

Estonian Art in Exile 1980. Eesti kunst eksilis 1980. Compiled and edited by Otto Paju. Art Committee of the Estonian World Festival 1980, Stockholm 1980:64, ill., br. rkr. 25.- Vrd. *EPL* 27.8. ja *Teataja* 3.9.:6.

Valter Tauli, *Eesti grammatika II. Lauseõpetus.* Uppsala Ülikooli soome-ugri kateeder, Uppsala 1980:350, kt. rkr. 120. Vrd. *Teataja* 20.9.:6.